

JANCSÁK CSABA PhD, HABIL

jancsak.csaba@szte.hu
titkár, SZTE 1956 Emlékbizottság

Elhunyt az 1956-os forradalmi diákszövetség, a MEFESZ egykori vezetője Kiss Tamás (1934–2024)

Former leader of the 1956 revolutionary student union, MEFESZ,
passes away
Kiss Tamás (1934–2024)

DOI 10.14232/belv.2024.4.12
<https://doi.org/10.14232/belv.2024.4.12>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Jancsák Csaba (2024): Elhunyt az 1956-os forradalmi diákszövetség, a MEFESZ egykori vezetője Kiss Tamás (1934–2024). *Belvedere Meridionale* vol. 36. no. 4. pp 160–168.

ISSN 1419-0222 (print)
ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)
(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)
www.belvedere-meridionale.hu

Kiss Tamás portréfotó. 1956.

Dr. Kiss Tamás jogász, az 1956-os forradalom fáklóját felemelő MEFESZ vezetője, a PO-FOSZ egykori elnökségi tagja, az SZTE 1956 Emlékbizottság elnöke 2024. november 17-én elhunyt. E napon a szegedi egyetemisták forradalmi követeléseit megfogalmazó, azokat az 1956. október 16-i és 20-i diákgyűlésen ismertető Hős, a forradalom leverését követő megtorlás áldozata, a forradalom eszméit és emlékének megőrzését haláláig képviselő Ember távozott közülünk.

Kiss Tamás 1934. november 26-án született Tapolcán. Szülei pedagógusok voltak, Balatonedrics falu tanítóiként tevékenykedtek. Kiss az alsófokú iskolai tanulmányait ehelyütt folytatta, majd a keszthelyi Premontrei Gimnázium (1945–1947), Pannonhalmi Bencés Gimnázium (1947–48) diákja volt. 1953-ban Keszthelyen érettségizett, de értelmiségi származása miatt elsöre nem vették fel egyetemre. A visszautasítást követően dukkózóként dolgozott a Csepel Vas- és Fémműveknél, majd 1954-ben ismét próbálkozott, és felvételt nyert a szegedi egyetem matematika–fizika szakára, ahonnan egy újabb év elteltével átjelentkezett a jogi karra.

Ilyen előzmények után érkezett el 1956 ősze, amikor Kiss és egyetemista barátai az egyetemi diákklubban már október első napjaiban arról beszélgettek, hogy a pártállam irányítása alatt álló Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) nem képviseli megfelelően az egyetemi ifjúságot, és helyette létre kellene hozni egy, a hallgatók érdekeinek hiteles képviselőjére alkalmas diákszervezetet. A DISZ a tervről értesülve október 16-án diákgyűlést hívott össze, hogy – mint Kiss fogalmazott – „kifogják a szelet a vitorlából”. Amikor azonban a diákszervezetet szervező fiatalok a megjelölt időpontban megérkeztek a nagyelőadóba, meglepve tapasztalták, hogy a helyi DISZ-vezetők még nincsenek a teremben. Erre Kiss és társai felléptek a katedrára, és megosztották a jelenlévőkkel az elképzeléseiket az újonnan alakítandó

**A MEFESZ 1956. október 20-gyűlés a Szegedi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Karán
Az Elnökségi asztal közepén dr. Perbíró József, a képen tőle jobbra Kiss Tamás
Fotó: Liebmann Béla**

diákszövetségről, valamint a helyi egyetemi élet reformjáról. A hallgatók a levezető elnöki teendőket ellátó Kiss javaslata alapján egyhangú szavazással a DISZ-ből való kilépés és a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (MEFESZ) megalakítása mellett határozottak. Az egyetemi ifjúság ekkor megfogalmazott követelése képezték az alapját a diákszervezet négy nappal később sorra került nagygyűlésén ismertetett programjának.

A 16-i eseményről és az október 20-ára meghirdetett diákgyűlés összehívásáról a Szabad Európa Rádió és a hazai sajtó is tudósított, igaz, utóbbi csak cenzúrázva és röviden. A MEFESZ politikai programját Kiss Tamás fogalmazta meg és ismertette az október 20-i diákgyűlésen. Az egyetem Auditorium Maximumában tartott gyűlésen részt vett a Magyar Rádió tudósítója is, akinek az eseményről készített magnetofonfelvétele túlélte a rádió október 23-i ostromát, és megőrizte az utókornak a gyűlés forradalmi hangulatát, illetve Kiss fiatalosan határozott orgánumát. „Új alapokra fektetett, szabad, demokratikus választási rendszert követelünk!” – így hangzott a MEFESZ egyik politikai követelése a tizenkettőből. Az ekkor elfogadott követelések nemcsak a diktatúra felszámolásának, Rákosi és társai felelősségre vonásának, hanem a nemzeti jelképek visszaállításának (Kossuth-címer) és a nemzeti függetlenség megteremtésének (a szovjet csapatok távozása) követelését is tartalmazták. A nagygyűlés éjszakáján a MEFESZ vezetői felosztották egymás között a hazai felsőoktatási intézményeket, hogy azokba küldötként ellátogatva személyesen ismertessék a szervezet megalakulásának

Az 1956. október 20-i MEFESZ gyűlés elnökségi asztalánál (a kép jobb szélén)

Fotó: Liebmann Béla

hírét, a követeléseket, és csatlakozásra hívják az egyetemistákat. Másnap Kiss Tamás Budapestre utazott, és részt vett az október 22-i műegyetemi gyűlésen, ahol ismertette a MEFESZ programját. E program követelései váltak a 23-i tüntetés követeléseivé. Történeti kutatások által igazolt tény, hogy Kiss Tamás kulcsszerepet töltött be a forradalom követeléseinek kidolgozásában és ezáltal a forradalom hangulati előkészítésében és elindulásában.

Kiss a forradalom kitörése után visszatért Szegedre, ahol továbbra is részt vett a MEFESZ szervezésében, egyúttal belépett a szegedi nemzetőrség kötelékébe, és diáktársaival szerepet vállalt az ÁVH-sok által elhagyott öthalmi laktanya őrzésében.

A szovjet tankok november 6-án vonultak be a szegedi Széchenyi terre és vették körbe a városházát. Miután a szovjetek elfoglalták a várost, Kiss Tamás még részt vett a Kádár-kormányt támadó röplapok készítésében, sokszorosításában és terjesztésében, majd bujkálni kényszerült. Az ország elhagyását tervezte, de az utolsó pillanatban a maradás mellett döntött – már majdnem a határnál járt, amikor végül visszafordult. 1957. május 29-én helyezték közbiztonsági őrizetbe, 1957. június 1-től pedig előzetes letartóztatásba. A Mefesz-per néven ismert eljárás elsődrendű vádlottjaként vonták felelősségre. A Szegedi Megyei Bíróság 1958. február 14-én kihirdetett ítéletében első fokon a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalom kezdeményezése és vezetése bűntettben bűnösnek találta, és nyolc év börtönbüntetésre ítélte; a büntetési tételt a Legfelsőbb Bíróság 1959. február 25-én öt évre mérsékelte. Kiss vizsgálati fogsága idején a szegedi Csillag börtönben, az ítéletet követően Vácon raboskodott.

Kiss Tamás és barátja, harcostársa, Lejtény András az 1956. október 23-i budapesti tüntetés elején haladó hangszórós autón.

Kiss az autó motorháztetőjének jobb oldalán világos ballonkabátban (visszafele fordulva integet), Lejtényi ugyanitt az autó küszöbén állók között az utolsó (a kép bal oldalán világos ballonkabátban)

1961. április 1-i szabadulása után a másodrendű állampolgárok életét élte. A győri vagongyárban, majd a kőbányai szerszámgépgyárban dolgozott, mint segédmunkás. 1963-ban Balassagyarmatra költözött, családot alapított. A hetvenes években engedélyezték számára, hogy levelező tagozaton befejezze jogi tanulmányait. Miután 1976-ban megszerezte a diplomát, szövetkezeti jogtanácsosként dolgozott Órhalmon.

A nyolcvanas évek végétől ismét közéleti szerepet vállalt, a Történelmi Igazságtételi Bizottság (TIB) keretében részt vett Nagy Imre és társai újratemetésének szervezésében, és a MEFESZ képviselőjeként koszorúzott.

1990-ben az első demokratikus választások után Balassagyarmat alpolgármestere lett. Nevéhez kötődik a település gáz- és ivóvíz hálózata kiépítésének befejezése, a kórház és a strand felújítása. 1994-ben vonult nyugdíjba. Az életút e mérföldköve azonban egy új, aktív korszak kezdetét jelentette. Részt vett az 56-os Magyarok Világszövetsége munkájában. A Politikai Foglyok Szövetségében (POFOSZ) alelnökként vállalt szerepet. A POFOSZ külügyi elnökhelyetteseként képviselte a forradalom értékeit és az egykori forradalmárok emlékeztetét a Kommunizmus Üldözötteinek Nemzetközi Szövetsége (INTER-ASSO) vezetésében. 2012-ben három hónapon át a POFOSZ megbízott elnöke volt. 1996 és 1999 között a Miniszterelnöki Hivatal Kabinetirodája tanácsadójaként a volt politikai üldözöttek ügyeivel foglalkozott.

Kiss Tamás értő és elkötelezett támogatója volt a magyarországi hallgatói mozgalomnak. A Szegedi Tudományegyetem 1956-os Emlékbizottsága elnökeként kezdeményezte a szegedi

**A Tanulmányi és Információs Központban rendezett MEFESZ-kiállítás megnyitóján
(2007. november 16-án)**

MEFESZ emlékmű létrehozását, mely 2006-óta az Ady téri megemlékezés központi helyszíne. Az eltelt közel húsz év alatt hagyománnyá vált, hogy október 16-án az egyetem rektora, az Emlékbizottság és a hallgatók képviselői Kiss Tamás vezetésével koszorúznak, majd az ezt követő hallgatói gyűlésen Ő mondja az ünnepi beszédet. Az ezekben megfogalmazott bölcs gondolatai útravalóként szolgáltak az értelmiségi létre nevelődő új nemzedék számára, hiszen ahhoz, amelyet a MEFESZ alapító okiratában egykor Kiss és társai megfogalmaztak: „*az egyetemekről és főiskolákról kikerülő ifjúság, mely a nemzet agyát van hivatva képviselni, ne közönyös passzív tömeg, ne gyáva, gerinctelen és önző réteg legyen, hanem népéért, hazájáért, boldogabb jövőnkért harcoló bátor, lelkes sereg. Ne riadjon vissza az igaz szó kimondásától, hanem képzettségével, tudásával, tehetségével népünket, hazánkat szolgálja.*”

Az ifjúság értéktelített nevelése iránti elkötelezettsége nemcsak abban jelent meg, hogy örömmel tett eleget a magyarországi egyetemi ifjúságtól érkező meghívásoknak, hanem abban is, hogy hangsúlyozottan fontosnak tartotta a legfiatalabb korosztályokkal való kapcsolatot, ezért számos általános és középiskolába látogatott el és beszélgetett a tanulókkal. 2016-ban az MTA–SZTE Elbeszélt Történelem és Történelemtanítás Kutatócsoportja az ő közreműködésével hozta létre a forradalom előzményeit feldolgozó általános iskolások számára készült tananyagot, mely a legnagyobb videomegosztó online felületén bárki számára hozzáférhető, megőrizve az utókornak az egykori forradalmár visszaemlékezését.

Az ifjúság számára példaadó személyiséget 2016-ban a magyarországi egyetemi hallgatók országos képviselője, a HÖÖK tiszteletbeli elnökének választották.

Kiss Tamás elvülhetetlen érdemei közé tartozik az, hogy a Szegedi Tudományegyetem Auditorium Maximuma Magyarország kormányának 2018. májusi döntése értelmében bekerült a Történelmi Emlékhelyek közé.

**Megemlékező beszéd a 2019. október 16-i ünnepségen,
az SZTE Auditórium Maximumban**

Számos kitüntetés tulajdonosa volt: 1956-os emlékérem, Maléter Pál Emlékérem, Nagy Imre Érdemrend, Tőkés László-díj, Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje, Pro Urbe Díj Balassagyarmat, Pro Urbe Díj Szeged.

Bátor tetteinek, hősiesszerepvállalásának emléke mindig velünk marad.

Az utókor példaképként tekint Rá.
Nyugodj békében!

A nyáron még azt terveztük, hogy október 16-át miként szervezzük. Szeptemberben egy előre megírt beszéd felolvasásában maradtunk, október elején – talán az ünnep közeledte okán – mégis azt kérte, hogy telefonon hívjuk 16-án, a saját hangján szólna a fiatalokhoz. Így is lett, az Aud.Max-ból hívták fel a hallgatók és ezúttal halkán, de – mint mindig – lélekben erősen mondta el beszédét a megemlékező egyetemistáknak. A következő hivatalos eseményen már nem tudta vállalni a bejelentkezést, 2024. október 23-án a szegedi Rerrich Béla téri emlékműnél tartott megemlékezésen sokszáz jelenlévő hallgatta az általa megírt és elküldött beszédet. November 4-én, a MEFESZ-ről tartott bajai előadásom után hosszan beszélünk telefonon, mert

**Az Aud Max Nemzeti Történelmi
Emlékhely táblájának avatásakor
2019. október 16-án
(b-j: Dr. Kiss Tamás, Dr. Jancsák Csaba,
Dr. Nagy Péter)**

Rendhagyó történelemóra 2023. október 16-án a MEFESZ emlékműnél, az SZTE Juhász Gyula Gyakorló Általános iskola tanulóival

kíváncsi volt, hogy miként fogadták a bajaiak egyrészt a témát, másrészt az ő kapcsolatát a várossal (korábban a lelkemre kötötte, hogy mondjam el, 1956. október 28-án egy bajai kitérővel, bajai teherautóval tudtak Budapestről Szegedre visszatérni). Akkor úgy búcsúztunk, ahogy mindig: Folytatjuk! ...

Kiss Tamással a kilencvenes évek végén ismerkedtünk össze, amikor egy interjút kértem tőle az egyetemi Oral History Kutatócsoport számára. Életünk sok szálon fonódott össze. Kezdetben volt: a MEFESZ iránt érdeklődő fiatal és a Hős személy, aki tanulmányok indítószikráját, könyvek talapzatát jelentette az ifjú kutató számára. És annál is többet: az intellektuális becsületesség képviselőjét a hétköznapiakban is, az egyetemhez kapcsolódó tradicionális értékek őrzését és átadását, erkölcsi iránymutatást. Huszonhat év alatt munkatársakká váltunk, az általa vezetett SZTE 1956-os emlékbizottság titkáráként segítettem, kísértem a szegedi szerepvállalását. A megtisztelő feladat mellett atyai barátság is kialakult, egy érzelmi szál egyre erősebbé és természetesebbé vált. Ő fogalmazta meg: nem munkatársnak tekint, hanem családtagnak, „és nemcsak téged – mondta –, hanem Andit, a feleségedet és a fiúkat,

**Dr. Kiss Tamás
(1934–2024)**

a Mátét és a Marcit is!”. És most, ahogy félrevonulva és könnyezve írom e sorokat, az emlékek – az őszi ünnepi eseménysorozatok Szegeden, a téli és tavaszi tervezgetések Balassagyarmaton, a nyári vitorlázások Balatonedericsen –, az évenként ritmikusan ismétlődő együttlétek feltörő emlékei közt bolyongva, egy Nagyapától is búcsúzok. Isten veled Tamás! Folytatjuk!

*Dr. Jancsák Csaba
az SZTE 1956 Emlékbizottság titkára*

Kiss Tamás és társai 1956-os szerepvállalását feldolgozó dokumentumfilmek:

56 perc 56-ról. A szegedi szikra. [1996, Rendező: Komáromy-Poros László]

Tükörcserepek – Magyarország 1956. [1996, rendező: Vitéz Gábor]

Az ősz 17 pillanata [2006, rendező: Gárdos Péter]

Szegedi ballada [2006, rendező: Vida Mihály]

A szegedi szikra [2007, rendező: Poros László]

A Szegedi Láng [2016, rendező: Forró Lajos]

INTERNETES FORRÁSOK

A Mefesz 1956. október 20-i nagygyűlésének magnetofon felvétele [részletek]. Interneten itt: <http://www.mefesz.hu/document.php?id=1>

Az 1956 os forradalom közvetlen előzménye. Kiss Tamás emlékezik. (Készítette Jancsák Csaba – Majzik Andrea, MTA–SZTE ETTK, 2017) Interneten itt: <https://www.youtube.com/watch?v=es167aOPB9I>

IRODALOM

JANCSÁK CSABA: *Az 1956-os forradalom indítószikrája – a szegedi MEFESZ*. Szeged, Belvedere Meridionale, 2016. Interneten itt: <https://acta.bibl.u-szeged.hu/58520/>

JANCSÁK CSABA: *A MEFESZ – Életútinterjúk tükrében*. Szeged, Belvedere Meridionale, 2016. Interneten itt: <https://real.mtak.hu/53599/>

JANCSÁK CSABA: *Fejezetek a magyarországi hallgatói mozgalmak történetéből*. Szeged, Belvedere Meridionale, 2019. Interneten itt: <https://real-eod.mtak.hu/9433/>

KISS TAMÁS: *Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége – 1956*. Szeged. Belvedere Meridionale, 2002.

LIPTÁK BÉLA: *35 nap*. Budapest, BBS-INFO, 2003.

PERBÍRÓ JÓZSEF: *1956 Szegeden – Emlékeimben*. Szeged, Belvedere Meridionale, 2002.

ÚJSZÁSZI ILONA: *A szabadság pillangója*. Szeged, Belvedere Meridionale, 2006.